
Osmanlı Toplumunda Küfür Suçu ve Cezası (1600-1650) (Antep Örneği)

Fatma YILDIRIM*

Özet

Sosyal bir varlık olan insanoğlu, hayatın normal akışı içerisinde zaman zaman birbirleriyle birtakım anlaşmazlıklar yaşamıştır. Bu anlaşmazlıkların bir kısmı darp, yaralama ve katl şeklinde görülmüştür. Bazen de insanlar birbirlerine karşı olan anlaşmazlıkları tehdit ve kötü kelimelerle ifade etmişlerdir. Her toplumda görülen bu tür davalar, yaşanan toplumun hukuki yapısına göre suç sayılmış ve bir takım müeyyideler uygulanmıştır. Bu çalışmada Osmanlı devletinin çalkantılı dönemlerinden biri olan 17. Yüzyılın ilk yarısında Antep Sancağında mahkemeye intikal etmiş olan küfür davaları ve idarenin bu davalara karşı tutumu ve uygulanan cezaları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Antep, Küfür, Suç, Ceza

Abstract

Human as a social presence sometimes had a few problem with each other in normal life. Some of these cases were seen as an assault, injuruy and murder. People some times expresseed their negative opinion against each other with negative and threatening words. Acording to structure of the lived law, such events in the society were considered a crime and applied some punishment. In this essay, in the first half of the 17th century which Ottoman Empire was in crises, the blasphemy cases that have been transmitted to the court and the attitude and penalties of the administration against these cases have been discussed.

Key words: Ottoman, Antep, Swearing, Crime, Punishment.

Giriş

Sözlükte küfür, Allah'a ve dine ait olan şeylere inanmama, Cenâb-ı Hakk'a ortak koşma, İslam dinine uymayan davranışlarda bulunma, nankörlük, sövüp-sayma kaba söz söyleme, örtme ve gizleme vs. gibi anlamlara gelmektedir¹. Terim anlamında ise küfür, "Allah'tan alıp din adına tebliğ ettiği hususlarda Peygamber'i tasvib etmemek, ona inanmamak" şeklinde tanımlanmaktadır. Küfrü benimseyene "fitri yeteneğini köreltip örten" şeklinde kâfir denilmektedir. Bilmemek, yadırgamamak, kabul etmemek, reddetmek ve hoş görmemek anlamlarındaki inkâr da küfür'ün karşılığı olarak kullanılmakta olup bu tavrı sergileyen kişiye de münkir ismi verilmektedir. Arapça kâfir, Farsça gebr (ateşe tapan) ve Türkçede kullanılan gâvur kelimeleri de inanmayı ifade etmektedir².

Mahremiyete saldırı aracı olarak bakıldığında küfür, kızgınlık ve öfke anında kişinin içerisinde biriktirdiği enerjiyi müstehcen sözlerle ifade etmesidir. Küfürler eril kimliktir.

*Doktora.Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı
,e-mail: elafatma_2779@hotmail.com.

¹ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, 2003, s.533.

² Mustafa Sinanoğlu, "Küfür", *DİA*, C.26, İstanbul, 2002, s.533-534.

Kişiler karşısındaki kişiyi alt etmeye gücü fiziksel olarak yetecekse fiziksel gücüyle yetmeyecekse cinsel güç ile yenmeye çalışmaktadır. Ayrıca kişi kendi cinsi üzerinden cinsel gücünü göstermeye gücü yetmediğinden onun eşi, kız kardeşi ya da annesi üzerinden baskı kurmaya çalışmaktadır³.

Küfür Suçunun Cezası

İslam hukuk yazarlarına göre suç, Allah-ı Teala'nın had ve ta'zir cezalarıyla işlenmesini yasakladığı hukuka aykırı fiillerdir. Suçlar, İslam hukukunda had, kısas ve ta'zir olmak üzere üç kısma ayrılmaktadır. Had suçları, geniş ve dar anlamı olmak üzere iki şekilde tarif edilmiştir. En geniş anlamıyla cezası Allah ve Peygamber (Şâri) tarafından belirlenmiş suçlardır. Bu tarife göre had suçlarının alanına dar anlamda had suçları girdiği gibi kısas suçları da girmektedir. Dar anlamında had suçları, cezası Şâri tarafından belirlenen ve Allah haklarına yönelik suçlardır. Had suçlarının alanına hırsızlık, yol kesme, zina, zina iftirası(kazf), şarap içme-sarhoşluk, irtidad isyan(bağy) vs. gibi suçlar girmektedir. Kısas suçları ise, cezası Şâri tarafından belirlenen ve kişi haklarına yönelik suçlardır. Bir diğer suç olan ta'zir suçları ise Allah tarafından belirlenmemiş, düzenlenmesi devlet başkanına ya da hakime bırakılmış olan suçlardır⁴.

Bazı hakaret içerikli sözler, İslam ve Osmanlı hukukuna göre "kazf" suçu olarak tanımlanabilmektedir. Kazf atmak, taş vs. fırlatmak anlamlarına da gelmektedir. İffet ve iftiraya istinad edilen kazf suçu "muhsan olan bir kişiye açıktan ya da dalalet yoluyla zina isnad etmek yahut sahih olarak bilinen nesebini inkâr etmektir"⁵. *Kuran-ı Kerim'de "Namuslu kadınları zina ile suçlayıp sonra (bu suçlarını ispat için) dört şahid getirmeyenlere seksen değnek vurun ve artık onların şahidliğini de kabul etmeyin. Onlar yoldan çıkmış kimselerdir"*⁶ buyrulurak bu suçu işleyenlere verilmesi gereken ceza da belirtilmektedir.

Yani kazif suçunun ayete göre iki cezası bulunmaktadır. Birincisi asli ceza olup, bedeni ceza olarak iftira eden kişiye 80 celde(kırbaç veya değnek) vurulması, ikincisi ise tebei ceza kişinin şahitliğinin kabul edilmemesidir. Kişinin tövbe etmesi ve durumunun düzeltilmesi halinde şahitliğinin kabul edilip edilmeyeceği fakihler arasında tartışmalıdır. Hanefilere göre kazif tövbe etse dahi şahitliği kabul edilmez. Bu durum, Hanefilerin şahitliğe göstermiş oldukları özen ve titizlikten kaynaklanmaktadır. İnsanların onur ve şerefiyle oynama hastalığına yakalanmış bu kişiler için bu ceza, sosyolojik açıdan anlamlıdır. Böyle bir yaptırım kişilerin iftira suçu işlemelerine engel olmada önemli bir rol oynayabilir⁷. Yine Kur'an-ı Kerim'de "*Bundan sonra tövbe edip uslananlar hariç. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir*"⁸ ayeti gereği kazif işleyen kişi tövbe eder ve iyi halde görülürse şahitliği kabul edilmektedir.

³ Mehmet Salih Erkek, "17 Yüzyılda Mardin Kadı Mahkemesine Yansıyan Küfür Davaları", *Acta Turcica Çevrim içi Tematik Teknoloji Dergisi*, S.2/1, Temmuz, 2009, s.53.

⁴ Mehmet Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, Beta Yayınları, İstanbul, 2017, s.154.

⁵ Hamza Aktan, "Kazf", *DİA*, C.25, Ankara, 2002, s.148.

⁶ Nur Suresi 24/4.

⁷ İbrahim Çolak, *İslam Ceza Hukuk*, Hikmet Kitabevi, İstanbul, 2019, s.118.

⁸ Nur Suresi 24/5; Çolak, a.g.e, s.118.

Osmanlı kanunnamelerinde ise, “bir kişi bir kişiye fuş ile söğse, şerle ta‘zîr olunub, kırk akçe cerîme alına. Ve bir kişi bir kişinin haremine nâzır olsa yirmi akçe alına”⁹ şeklinde küfür suçu işleyenlere verilecek olan ceza belirtilmiştir.

Antep Toplumunda Küfür Vakaları

Yavuz Sultan Selim’in 1516 Yılında Suriye-Mısır bölgesine düzenlemiş olduğu seferler sonucu Osmanlı topraklarına katılan Antep Sancağı Maraş beğlerbeğliğinin bir sancağı olup, 1598 yılında Halep beylerbeğine bağlanana kadar sancak statüsünü korumuştur¹⁰.

Osmanlı Devleti idaresi sırasında Antep’te önemli olay meydana gelmemiştir. 17. yüzyılın başlarında devletin içine düşmüş olduğu sıkıntılara bağlı olarak Anadolu’nun bazı şehirlerinde meydana gelen isyanların etkileri Antep şehrinde de görülmüştür. Devletin o dönemde Avusturya ve İran ile yapmış oldukları savaşların yüklerini hafifletmek için halktan alınan vergileri arttırması ve Anadolu üzerinden yapılan transit ticaretinin azalması ile ekonomisi bozulan halk ayaklanmaya başlamıştır. Otorite boşluğundan yararlanan halk Celali İsyancıları adıyla ayaklanmıştır. Kilis merkez olmak üzere Canpolatoğlu isyan’ı Antep’i de etkisi altına almıştır. Halep ve çevresinde bağımsız bir devlet kurmak isteyen Canpolatoğlu Türk olmayan unsurlarla birleşti. Bu dönemde Antep halkı çok zor günler geçirmiştir. Halk bu isyan sırasında Osmanlı tarafını tutmuştur ancak şehri korumakla görevli olan askerler ve yöneticiler fırsat bulduklarında halkı soyarak mallarına el koymuşlardır¹¹.

Kişilerin saldırı anında birbirlerine karşı vermiş oldukları tepkiler toplumdaki topluma farklılık göstermektedir. Bazı toplumlarda saldırı karşısında sessiz ve tepkisiz kalmak korku, zafiyet belirtisi iken bazı toplumlarda şiddet anında bile sükûtu sağlamak erdemliğin gereği kabul edilmektedir¹². Her toplumda olduğu gibi Antep toplumunda da küfür ve sözlü sataşma hoş karşılanmamıştır.

Bu çalışmada Antep’e ait olan sicillerinden 17.yüzyılın ilk yarısında mahkemeye intikal etmiş olan küfür davaları ve bu davalara karşı verilen tutumlar değerlendirilmiştir. 1600-1650 yılları arasında Antep’e ait toplam 17 defter olup defterlerin hepsi taranarak 67 küfür davası tespit edilmiştir. Davalarda küfür kelimesi yerine genellikle “şetm¹³” veya “şetm-i galiza¹⁴” tabirleri kullanılmıştır. Arapça’da küfür yerine kullanılan sebb ve şetm kelimeleri Türkçe’de “ağır kötü söz söyleme, ırza ve namusa dokunan ayıp çirkin ifadeler anlamına gelen sövme, ta‘an, la‘net ve hakaret gibi kullanılmaktadır¹⁵.

⁹ Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, C.1, İstanbul, 1990, s.328.

¹⁰ Hüseyin Çınar, “18.Yüzyılda Ayıntab(Antep) Sancağı’nın İdari ve Mali Yapısı”, *Selçukludan Cumhuriyete Şehir Yönetimi* (ed. Erol Özvar, Arif Bilgin), İstanbul, 2008, s.268.

¹¹ İsmail Kıvrım, *Ayntâb’da Gündelik Hayat(1650-1700)*, Ankara, 2019, s.35.

¹² Mustafa Demir, “16 Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Suç ve Suçlular: İstanbul Örneği”, Hacettepe Üniversitesi SBE Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2016, s.64.

¹³ Şetm (şetîm-şetûm): Aşağılanmış, horlanmış, sövülmüş, küfredilmiş (kimse). İsmail Parlatır, *Osmanlı Sözlüğü Türkçesi*, Ankara 2006, s.1575.

¹⁴ Şetm-i Galiz: Edepsizce sövme, ağır, sunturlu küfür. Develioğlu, a.g.e, s.993.

¹⁵ Mehmet Boynukalın, “Sövme”, *DİA*, C.37, İstanbul, 2009, s.397.

Dava kayıtlarının çoğunda küfür sözleri mahkemedeki görevli kişi tarafından belgelere yansıtılmamıştır. Üstü kapalı bir şekilde şetm¹⁶, şetm-i galiza¹⁷, Cima‘ lafzıyla¹⁸ şeklindeki kalıp ifadeler kullanılmıştır. Bu üstü kapalılık şeklindeki ifadeler bütün belgelerde aynı şekilde bulunmamaktadır. Bazı davalarda ise kişilere söylenmiş küfür sözleri bizzat mahkeme kayıtlarına yazılmıştır. Bu ifadeler ise çoğunlukla, ağzına s...¹⁹,taşağım ç...²⁰,(okunamadı)avratları s... deyü zina lafzıyla²¹, vs. gibi ifadelerle kaydedilmiştir. Kişilere karşı cinsel içerikli kelimelerin yanı sıra; haramzâde²², kedi²³, köpek²⁴, yaramaz²⁵, kızılbaş²⁶, kanını içerim²⁷ gibi hakaret ve tehdit içeren sözler bulunmaktadır.

Genellikle küfürler, kişinin sahip olduğu manevi değerlerine, şereflerine ve bedenine yöneliktir. Eril bir kimlik sahibi olan küfre, bazen kaba kuvvet de eşlik etmektedir. Küfürlerdeki cinsel güç kullanımı, nadiren erkeğin bedenine yöneliktir²⁸. Çoğunlukla karşıdaki kişinin eşi, annesi, kız kardeşinin yanı sıra yakınının bedenine doğrudur²⁹. Örneğin, Tövbe mahallesinden Seyyid İbrahim mahkemeye gelerek Seyyid Süleyman çarşıda kendisinin “avradı ve kızına şetm ve şetm-i galiza” ettiğini söyleyerek Seyyid Süleyman’dan şikayetçi olmuştur. Seyyid Süleyman kendisi hakkında söylenenleri kabul etmemesi üzerine davacı Seyyid İbrahim bazı kişilerin şahitliği ile söylediklerini ispatlamıştır³⁰. Kişiler iddialarına genellikle şahitler sayesinde ispatlamaktadırlar. Çünkü davalı olan kişiler işlemiş oldukları suçları genellikle kabul etmemektedirler.

Mahkemeye intikal eden küfür davalarının bazıları cami yanı, kahvehane, dükkan önleri, hamam kapısı vs. gibi kalabalık ortamlarda meydana gelmektedir³¹. Buralar Sosyal hareketliliğin olduğu ve insanların birbirleriyle daha fazla etkileşim hallerinde bulunmalarından dolayı bir öfke anında hemen şiddete ve küfre başvurula bilinmektedir. Örneğin; Yahni mahallesinden Osman Beşe, Hacı Ali dükkannının önüne gelip “ağzına ve avradına” şetm ettiğini iddia ederek mahkemeye başvurarak Hacı Ali’nin sorgulanmasını istemiştir. Hacı Ali

¹⁶ Gaziantep Şer‘iyye Sicili (GŞS) Defter No:17/Sayfa No:152-Belge No:1; GŞS, D.19/S.161-B.3; Mine Kartal, 20 Numaralı Ayıntab Şer‘iyye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H.1060-1061/M.1650-1651) (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014) GŞS,D.20/S.121-B.332

¹⁷GŞS, D.13/S.54-B.1; Hüsniye Güner, 21 Numaralı Ayıntab Şer‘iyye Sicili Defteri Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H.1059-1060/M.1649-1650) (Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006) GŞS, D.21/S.212-B.1.

¹⁸ GŞS, D.10/S.191-B.2.

¹⁹ GŞS, D.168/S.136-B.1.

²⁰ GŞS, D.168/S.89-B.2.

²¹ GŞS, D.15/S.216-B.2.

²² GŞS, D.16/S.20-B.1, GŞS, D.18/S.240-B.1.

²³ GŞS, D.167/S.56-B.3.

²⁴ GŞS, D.12/S.9-B.3.

²⁵ GŞS, D.168/S.103-B.1.

²⁶ GŞS, D.169/S.64-B.1.

²⁷ GŞS, D.168/S.69-B.3.

²⁸ Cemal Çetin, Erken Modern Dönem Osmanlı Toplumunda Namus Algısına Dair Bazı Gözlemler (Konya Örneği) *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.45, 2019, s.64.

²⁹Kartal,GŞS, D.20/S.114-B.3; Güner, GŞS, D.21/S.129/B.4.

³⁰ GŞS, D.16/S.114-B.2.

³¹ GŞS, D.168/S.91-B.3, GŞS,D.15/S.174-B.2, GŞS, D.18/S.271-B.2.

suçlamayı kabul etmeyince davacı Osman Beşe mahkemeye şahitler götürerek söylediklerini ispatlamıştır³².

Cinsel içerikli küfürlerde ifade edildiği gibi doğrudan cinsel ilişkiye girme gibi bir durum söz konusu değildir. Ancak karşıdaki kişiye karşı aşağılama, onurunu kırma vs. gibi bir şekilde zarar verilmeye çalışılmaktadır³³. Örneğin, Eyyüb mahallesinden İbrahim, 29 Ocak 1621(6 rebi'ü'l-ahir 1030) tarihinde mahkemeye gelerek İmam Kulunun evinin arkasına kar döktüğü için, “ağzıma ve avradıma” cima‘ lafzıyla şetm etti diyerek ondan davacı olmuştur. Ancak İmam Kulu'nun suçlamayı kabul etmemiştir. Bunun üzerine mahalleden bazı kişilerin sayesinde iddiasını ispatlamıştır³⁴. Bir diğer örnekte ise, Gerciğin köyünden Ebubekir mahkemeye gelerek Seyyid Ömer ekin ekmiş olduğum tarlama öküzlerini getirmişti. Kendisine öküzlerini tarlamdan çıkar dediğim de “avradını s.....” diye şetm etti. Sual olunmasını talep ederim. Diyerek Seyyid Ömer'den davacı olmuştur. İfadesine başvurulmuş Seyyid Ömer küfretmediğini söylemesi üzerine, köyden bazı kişilerin şahitliği ile davacı Ebubekir, Seyyid Ömer'in küfrettiğini ispatlamıştır³⁵.

Bazı dava kayıtlarında kişilerin eşi, annesi, kardeşine küfürlerin yanı sıra doğrudan kişinin dinine karşı yapılan saldırılarda bulunmaktadır³⁶. Örneğin, Molla Osman 8 Ekim 1621 (20 Zilkade 1030) tarihinde mahkemeye gelerek Hasan Beşe, evime sarhoş bir şekilde gelerek, “avradıma ve kızıma küfredip, ayrıca dinime ve imanıma” cima‘ lafzıyla küfrettikten sonra taş ile vurup ırzımı yıktığını söyledi. Ancak Hasan Beşe ise bu iddiaları kabul etmedi. Bunun üzerine davacı Molla Hasan bu durumu mahalleden bazı kişilerin şahitliği ile iddiasını ispatlamıştır³⁷.

Sarhoşluk, kişinin içki ya da uyuşturucu madde alması sonucunda ayıldıktan sonra o zamandaki söz ve fiillerini bilmeyecek derecede akli dengesinin zaafa uğramasıdır. Birey ve toplum için önemli zararları olduğundan İslamiyetde sarhoş edici içecekler kesin bir şekilde yasaklanmıştır³⁸. Osmanlı Devletinde de içki içme konusunda ciddi hassasiyet gösterilmiş, Müslümanların çoğunlukta buldukları mahallelerde gayrimüslimlerin meyhane açmalarına izin verilmemiş, gayrimüslimlerin Müslümanlara içki satmaları yasaklanmış ve gayrimüslimler arasında satışını dahi kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Bu sıkı tedbirlere rağmen Müslümanlar arasında içki tüketenler dahi bulunmaktaydı³⁹.

İncelenen dava kayıtlarında mahkemeye başvuran kişiler davacı oldukları kişilerin küfür ettikleri sırada sarhoş olduklarını da söylemişlerdir. Örneğin, Tövbe mahallesinden Cuma, 8 Eylül 1621(21 Şevval 1030) tarihinde mahkemeye gelerek Hızır sarhoş iken ağzına ve avradına cima‘ lafzıyla küfrettiğini, sonra oğlu Mehmet'e bıçak çektiğini iddia etti. İfadesine başvurulmuş

³² GŞS, D.19/S.278-B.2.

³³ Çetin, *a.g.m.*, s.64.

³⁴ GŞS, D.169/S.63-B.3.

³⁵ Güner, D.21/S.250-B.2.

³⁶ GŞS, D.18/S.182-B.2, GŞS, D.19/S.107-B.3.

³⁷ GŞS, D.168/S.139-B.3.

³⁸ İbrahim Kafi Dönmez, “Sarhoşluk”, *DİA*, C.36, İstanbul, 2009, s.141.

³⁹ Saadet Maydaer, *16. Yüzyılda Bursa'da Asayiş*, Emin Yayınları, Bursa, 2016, s.137.

Hızır olayı inkâr etmesi üzerine Cuma iddiasını mahalleden bazı kişilerin şahitliği sayesinde ispatlamıştır⁴⁰.

Kişiler tartışma esnasında karşılarındaki kişilere karşı söylemiş oldukları ağır küfür ya da hakaretlerin yanı sıra birbirlerini yaralamaktan dahi çekinmemişlerdir. Örneğin, Burç köyünden Nezir mahkemeye gelerek Receb ayının ikinci günü Osman yakasına yapışıp kendisini darb ettikten sonra “ağzına ve avradına şetm” ettiğini söyleyerek Osman’dan şikayetçi olmuştur. Ancak Osman suçlamayı kabul etmeyince davacı Nezir mahallede bulunan bazı şahitleri mahkemeye getirerek söylediklerini ispatlamış ve davanın kayda geçirilmesini sağlamıştır⁴¹.

Benzer bir olay da Çukur mahallesinden Mustafa mahkemeye giderek muharrem ayının ikinci gecesini akşam vaktinde Eyüboğlu camiinden geçip evine giderken Abdullah’ın üzerine geldiğini ve kendisine “şetm” idüb hançer ile sol uyluğunun iki yerinde ve sol ayağından kendisini vurup yaraladığını iddia etmiştir. Mustafa’nın yarası kontrol edildikten sonra, bu durum Abdullah’ın ifadesinde, o vakitte Mustafa’ya rastladığını ve kendisini tutup saçını bıçak ile kesmeye çalıştığı için kendisini vurduğunu kabul etmiştir⁴². Olay bu şekilde mahkeme kayıtlarına geçmiştir. Benzer dava örnekleri de bulunmaktadır⁴³.

Mahkemeler sadece erkeklerin dava açabileceği bir yer değildi gerektiğinde kadınlarda mahkeme gidip başvurabilirlerdi⁴⁴. Mahkemeye intikal etmiş olan davalarda kadınlar her zaman davacı durumunda olamamaktadırlar bazen davalı durumunda da olabilmektedirler . Örneğin, Dülük Köyünden Selver mahkemeye gelerek aynı köyden Osman kendisine “kahbe” diye küfür ettiğini iddia ederek mahkemeye başvurup iddiasını şahitlerle ispatlamıştır⁴⁵. Bu davada Selver kendisine karşı yapılan küfür olayını ispatlayarak Osman’ı haksız çıkarmış ancak bir sonraki davada ise bu def’a Osman mahkemeye gelerek köylülerin önünde Selver’in kendisinin “ağzına ve burnuna şütüm-ı galiza ile şetm” ettiği söyleyerek elinde bulunan fetvasına göre ceza almasını talep etmiştir⁴⁶. Osman şahitler sayesinde Selver’in elfaz-ı küfür⁴⁷ ile küfür ettiğine şahitlik etmeleri sonucu Selver’in ta’zîr ile cezalandırılmasına karar verilmiştir. Fetvadan anladığımız kadarıyla Osman ve Selver arasında olup mahkeme kayıtlarına yansımamış davalar bulunmaktadır. Kadınlarda erkekler gibi karşılarındaki kişinin hemcinsi olabildiği gibi karşı cinse karşı da açıkça küfür edebilmektedirler.

⁴⁰ GŞS, D.168/S.120-B.2. Benzer dava örnekleri için bk. GŞS, D.17/S.174-B.2, GŞS, D.16/S.47-B.2; Güner, D.21/S.179-B.2.

⁴¹ GŞS, D.17/S.163-B.1.

⁴² GŞS, D.18/S.118-B.2.

⁴³ Benzer dava örnekleri için bk. GŞS, D.167/S.74-B.5, GŞS, D.167/S.193-B.3, GŞS, D.14/S.503-B.457, GŞS, D.14/S.530-B.321, GŞS, D.15/S.80-B.2, GŞS, D.15/S.146-B.1, GŞS, D.16/S.149-B.2, GŞS, D.16/S.282-B.3, GŞS, D.17/S.41/B.3, GŞS, D.17/S.95-B.4, GŞS, D.18/S.263/B.3, GŞS, 19/S.252-B.3; Kartal, GŞS D.20/S.11/B.29, GŞS, D.20/S.33/B.88, GŞS, D.20/S.73-B.196; Güner, GŞS, D.21/S.237/B.1, GŞS, D.21/S.284-B.2, GŞS, D.21/S.184/B.3; Melahat Arıkan, “12 Numaralı Ayıntab Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyon ve değerlendirilmesi(H.1027-1028/M.1618-1619. S.105-204) (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.) GŞS, D.12/S.108/B.12.

⁴⁴ GŞS, D.168/S.46-B.1; Güner, GŞS, D.21/S.218-B.3, GŞS, D.21/S.281-B.2.

⁴⁵ GŞS, D.15/S.83-B.2.

⁴⁶ GŞS, D.15/S.83-B.3.

⁴⁷ Elfâz-ı Küfür:Hz. Peygamber’in Allah’tan almış olduğu kesin olarak bilinen vahiyleri ve bunlardan çıkarılan dini hükümleri inkar etme özelliği taşıyan bütün sözlerdir: Ahmet Saim Kılavuz, “Elfâz-ı Küfür”, *DİA*, C11, İstanbul, 1995, s.26.

Mahkemeye yansıyan kayıtlara göre eşler arasında da yaşanan küfürleşme vakaları mevcuttur⁴⁸. Bunlardan bazılarında eşler arasında böyle durumlar meydana gelmesi durumunda boşanacaklarına dair tembihler talep edilmiştir. Eşler arasında boşanmaların olması için söylenen sözlerin yanı sıra erkeklerin kadınlara karşı kullanmış oldukları fiziksel şiddet de etkindir. Örneğin, Seylan köyünden Esmâ mahkemeye gelerek eşi Kasım'ın kendisini darb ve küfür ettiğini ve halini birkaç def'a mahkemeye bildirdiğini ve eşinin mahkeme tarafından bir daha kendisini darb ve etmemesi için talak-ı selase şart edilerek uyarıldığının ancak Kasım'ın uyarıları dikkate almadığını söyleyerek davacı olmuştur. Suçlamaları kabul etmemesi üzerine davacı Esmâ söylediklerini mahallede bulunan kişilerin şahitliği sayesinde ispatlamıştır⁴⁹.

Aile içindeki küfür olayları sadece eşler arasında yaşanmamıştır. Baba-oğul, gelin ve kocasının kardeşi arasında da yaşanabilmekteydi. Örneğin, Bostancı mahallesinde Seyyid Kulu, mahkemede babası Seyyid Mehmet'in kendisine "şetm" edip ve bıçak çektiği sırada babasını yitip yere düştüğünü ve bunun üzerine babasının kendisinden şikayetçi olduğunu sekiz asker tarafından yakalandığını söyleyerek durumunun sorulmasını istemiştir. İfadesine başvuru olan Seyyid Mehmed hakkında söylenenleri ve oğlunu yakalattığını kabul etmiştir⁵⁰. Bir diğer dava'da ise, Cevizlice mahallesinden Ömer mahkemeye gelerek kardeşi Kasım'ın vefat ettiğini ve eşi Şemsihan tekrardan evlendiğinden yeğenlerini kendi himayesine almak istediğini ve Şemsihan'ın sorgulanmasını istemiştir. İfadesinde Şemsihan Ömer ağa gece evine gelip kendisine "evden çık git" diye şetm ettiğini ve kendisinin de cevap olarak Ömer Ağaya "Kızılbaş hare gözlü diye" şetm ettiğini kabul ederek davanın kayıtlara geçirilmesini sağlamıştır⁵¹.

Kişi yada kişiler mağdur sıfatıyla dava açarak, haklarında çıkarılan dedikoduları mahkemeler aracılığıyla mahallede bulunan şahısların şahitliği sayesinde kendilerini temize çıkarmaya çalışmışlardır. Mahalleli, komşuları hakkında yapılan şikayette mahkemede o kişilerin hüsn ü halleri ile suî halleri hakkında bilgi vermektedirler. Mahallelinin kişiler hakkındaki görüşleri dava ile ilgili kanıtlar bulunmadığında daha etkindir. Bu gibi durumlarda iyi bir etki bırakmış kişi kolaylıkla suçsuz kabul edilmekteydi. Mahkemenin kararı duruma göre olabilmektedir⁵². Örneğin, Cevizlice mahallesinde Ömer Ağa mahkemeye gelerek Şemsimah isimli kadının uygunsuz hareketleri olduğunu ve kadına neden böyle davranırsın diye sorduğu için Şemsimah kendisini ırzına küfürler ettiğini iddia ederek mahalle halkından kadının hüsn halinin sorulmasını istemiştir. Bunun üzerine mahallede bulunan kişiler mahkemede Şemsimah kendi halinde olmadığını ve Ömer Ağanın ırzına küfürler ve hoş olmayan sözler söylediğini ve haya ve edepden uzak olduğundan kendisinden razı olmadıklarını söylemişlerdir⁵³.

Sıradan insanlar olabildiği gibi bazı devlet görevlileri de suçlu olabilmektedirler. Bunlardan özellikle yeniçeriler Antep toplumunda birçok küfür davasında önemli rol

⁴⁸ GSS, D.16/S.203-B.2.

⁴⁹ Güner, GSS, D.21/S.198-B.2.

⁵⁰ GSS, D.19/S.176-B.1.

⁵¹ GSS, D.19/S.146-B.1.

⁵² İsmail Kıvrım, Osmanlı Mahallesinde Gündelik Hayat Örneği(17. Yüzyılda Gaziantep Örneği), *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.8, S:1, 2009, s.243.

⁵³ GSS, D.17/S.115-B.3.

oynamışlardır⁵⁴. Örneğin, Antepde oturan Dergâh-ı Ali Yeniçerilerinden Beyazid Beşe, doksan birinci cemaatden olan Mahmud Beşe elinde iki şişe ve yanında bulunan on asker ile Bayezid'in düğününü basarak kendisinin ve (okunamadı) adlı yeniçerinin "ağzına, avradına din ve imanına" cima' lafzıyla şetm ederek orada bulunan Müslümanları dağıtması üzerine neden böyle yaparsın diye sordukları için kılıç ile kendisini öldürmeye kast ettiğini iddia ederek mahkemeye başvurmuştur. Ancak Mahmud Beşe suçlamayı kabul etmemesi üzerine Bayezid mahkemeye şahitler götürerek söylediklerini ispatlamış ve dava yeniçeri serdari olan İbrahim Çelebi huzurunda kayıtlara geçmiştir⁵⁵.

Sonuç

Antep Şer'iyeye Sicillerinden faydalanarak hazırlanan bu çalışmada 1600-1650 yılları arasında Antep şehrinde ve köylerinde meydana gelen sözlü sataşma, hakaret, küfür olayları ele alınmıştır. İster kadın olsun ister erkek herkes başına gelen hırsızlık, yaralama, küfür, zina, zina iftirası vs. gibi suçlar karşısında mahkemeye başvurup haklarını savunabildikleri gibi kendilerine karşı söylenen bir küfür hakaret karşısında da mahkemeye başvurup haklarını savunabilmektedirler. Antep toplumunda insanlar çoğunlukla karşıdaki kişilere söyledikleri sözler ve uygulamış oldukları şiddetin yanı sıra mahkemeye giderek haklarını da arayabilmektedirler. İncelenen dönemle ilgili küfür vakalarının hepsi Müslim erkek-erkek, erkek-kadın arasında meydana gelmiş olup Gayrimüslimlere ait herhangi bir küfür kaydına rastlanılmamıştır.

Osmanlı Hukukuna göre küfür suçunun cezası ta'zir'di. İncelenen kayıtlarda yalnızca bir davada ta'zir cezası verilmiş. Onun da uygulanıp uygulanmadığı bilinmemektedir. Davalı kişiler söylemiş oldukları sözleri, küfürleri kabul etmemelerinden dolayı davacı kişiler mahkemeye mahalleden şahitler getirerek söylemiş oldukları sözleri ispatlamaya çalışmışlardır. Antep şehrinde kişiler kendilerine karşı din, iman, namus ve şerefine yönelik sözlü ve fiili saldırılarda genellikle şiddet kullanmak yerine mahkemeye gelerek hak ve adalet aramaya çalışmışlardır. Burada karşılık vermek amacıyla küfür ve şiddete başvurulması, haklıyken haksız duruma düşülmesine de neden olabilmektedir. Dava kayıtlarında genellikle muhatabı olan kişinin annesi, eşi ya da bir yakını hedef alınıp cinsel güç devreye konularak kişiler mağlup edilmeye çalışılmıştır

Buradaki amaç, Osmanlı devletinde insanların başlarına gelen bir hırsızlık, yaralama, zina, iftira vs. gibi durumlarda mahkemeye gelip haklarını savunabildikleri gibi bir küfür olayında da rahatlıkla mahkemeye başvurabildiklerini araştırmak. Ayrıca kayıtların çokluğu ve azlığı bize o toplum hakkında bir takım öngörülerde bulunabilme hakkı vermektedir.

⁵⁴ GŞS, D.19/S.195-B.1, GŞS, D.19/S.261-B.2.

⁵⁵ GŞS, D.15/S.287-B.2.

Kaynakça

Arşiv Vesikaları

Gaziantep Şeri'yye Sicilleri(=GSS) Defter No: 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 167, 168, 169,

Araştırma-İnceleme Eserler

Akgündüz, Ahmet, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, C.1, İstanbul, 1990.

Aktan, Hamza, "Kazf" *DİA*, C.25, Ankara, 2002. S.148-149.

Arıkan, Melahat, "12 Numaralı Ayıntab Şer'yye Sicili'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi"(H.1027-1028/M.1618-1619. S.105-204) (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2017.

Aydın, Mehmet Akif, *Türk Hukuk Tarihi*, Beta Yayınları, İstanbul, 2017.

Boynukalın, Mehmet, "Sövme", *DİA*, C.37, İstanbul 2009, s.397-398.

Çetin, Cemal, Erken Modern Dönem Osmanlı Toplumunda Namus Algısına Dair Bazı Gözlemler (Konya Örneği) *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.45, 2019, s.61-86.

Çınar, Hüseyin, "18.Yüzyılda Ayıntab(Antep) Sancağı'nın İdari ve Mali Yapısı", *Selçukludan Cumhuriyete Şehir Yönetimi (ed. Erol Özvar, Arif Bilgin)*, İstanbul, 2008.

Çolak, İbrahim, *İslam Ceza Hukuku*, Hikmet Kitabevi, İstanbul, 2019.

Demir, Mustafa, "16 Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Suç ve Suçlular: İstanbul Örneği", Hacettepe Üniversitesi SBE Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2016.

Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, 2003.

Dönmez, İbrahim Kafi, "Sarhoşluk", *DİA*, C.36, İstanbul, 2009, s.141-145.

Erkek, Mehmet Salih, "17 Yüzyılda Mardin Kadı Mahkemesine Yansıyan Küfür Davaları", *Acta Turcica Çevrim içi Tematik Teknoloji Dergisi*, S.2/1, Temmuz, 2009, s.53-60.

Güner, Hüsnüye, "21 Numaralı Ayıntab Şer'yye Sicili Defteri(H.1059-1060/M.1649-1650) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi"(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla 2006.

Kartal, Mine, "20 Numaralı Ayıntab Şer'yye Sicili'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi"(H.1060-1061/M.1650-1651) (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2014.

Kılavuz, Ahmet Saim, "Elfâz-ı Küfür", *DİA*, C11, İstanbul, 1995,.s.26-27.

Kıvrım, “Osmanlı Mahallesinde Gündelik Hayat(17 Yüzyılda Gaziantep Örneği)”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.8, S:1, 2009, s.231-255.

_____, *Ayntâb’da Gündelik Hayat(1650-1700)*, Ankara, 2019.

Maydaer, Saadet, *16. Yüzyılda Bursa’da Asayiş*, Emin Yayınları, Bursa, 2016.

Parlatır, İsmail, *Osmanlı Sözlüğü Türkçesi*, Ankara 2006.

Sinanoğlu, Mustafa, “Küfür”, *DİA*, C.26, İstanbul, 2002, s.533-536.
